

62 m 263, 10. nov. 1967 - a.

Uudisooper «Estonias»

S. Prokofjevi ooperi «Jutustus tõelisest inimesest» lavalettoomine «Estonias» on mitmest seisukohast hinnatav sündmus. Esiteks tähistas teater selle teosega Oktoobrirevolutsiooni poolesajandat juubelit. Teiseks avardab see ooper teatri üldiselt napivõitu nõukogude repertuaari. Kolmandaks on selle teose lavalettoomine vajalik niivõrd oma mehise ja patriootilise teema kui ka muusikalise sisukuse tõttu.

Selle ooperi sünniaeg on seotud keeruka ajajärguga nõukogude muusika arengus. 20 aastat tagasi ristusid võitluses muusikaloomingu arengu eest mitmed vaated ja voolud, mis oma ekstreemsetes vormides ja avaldustes ei toonud kasu nõukogude muusikakultuurile. Paljudes tookordsetes hinnangutes, mida olulise jagati igale asja maailmalvulgust näinud teosele, oli «üldtuntud» tõekspidamiste kõrval tubli ännis subjektivismi, piiratust ja kitsatinnalisust.

Sellest isikukultuse peitoodile iseloomulikust Prokrustese sängist ei pääsenud ka S. Prokofjevi ooper «Jutustus tõelisest inimesest». Eks ole paljutähendav kas või fakt, et selle teose esmakordne «avalik» läbikuulamine toimus 1943. aasta detsembris Leningradi Kirvi-nim. ooperiteatris kinistide uste taga, n.-õ. proovi korras. Tulemus: ooper maeti paljudeks aastateks.

Hinnangutes «fikseeriti»: see teos on loodud «novaatorlusest novaatorluse pärast», selles on «kunstilist snobismi», «imeilusa

lüüriilise muusika saatekesed kaovad lapidaarsete retsitatiivsete konstruktsioonide merre», teemale on lähenetud «modernse ooperi seisukohalt»; see teos on «retsitatiivsusele pürgiva loomingu meetodi lõplik kriis» jne. Üks arvustaja lõpetas oma tiraadi pateetilisel: ««Jutustus tõelisest inimesest» on formaalstlik nähtus, mis tõendab Prokofjevi ooperi esteetika täielikku lüüasaamist, milles eredalt avalduvad modernistliku ooperi väärad dogmad ja kaanonid.» (V. Kuhharski, «Nõukogude heliloojate peamine ülesanne» (nõukogude ooperist), kogumikust «Nõukogude muusika tõusuteel». Gosmuzizat, Moskva 1950.)

Ma tsiteerisin mõningaid tookordseid hinnanguid selle teose kohta pisut pikemalt just selleks, et näidata, kui kaugele ajalukku on jäänud nendest vastu kõmivest tühja tunni hääl. Iga ooperisõber, kes vähegi on kursis meie kaasaegse nõukogude muusikaloominguga, võtab tänapäeval Prokofjevi teose vastu kindlasti hoopis teisiti, kui seda tegid «printsipiaalsed kriitikud» 20 aastat tagasi.

Tänapäeval ütleksime pigem, et see ooper on suure helimeistri loomingu üks lihtsamaid ja kergemaid (kui viimast sõna sobib kasutada sellise tõsise žanri kohta nagu seda on ooper). Oleks oodanud veelgi teravamalt ja keerukamat, veelgi rohkem prokofjevlikke ootamatusi, krõbedust heliloomingu igas elemendis. Eht lõpuks on iga teos ikkagi selline, millisenä ta on loodud.

Ooperi «Jutustus tõelisest inimesest» süzeeline ja vormiline ülesehitus on loogiline ja selge. Seda isegi liialt. Siin ei ole keerukaid kõrvalliine ja -plaane. Kogu teose sisemine areng on keskendatud Aleksei mehistumise ja kangelaseks kasvamise üllale teemale. See sirgjoonelisus ja teatav dramaturgiline lakoonism on teose plussiks ja miinusiks ühtaegu. Kuigi Aleksei kuju asub kogu teose vältel arengu keskmes, jääb ooperi lõppedes ometi mulje, et ta kangelasstege saab küpseks liialt kergesti. See tunne muutub tugevamaks, kui vaelt asetada nii libreto kui ka Polevõi teos. Ooperi muusikaline külg annab muidugi libretole (mis muide on teostatud järjekindlas proosatekstis) kaalu tunde, ent üldmuljena tundub süski, et ka see ei ole nagu küllaldane.

Ooperi I vaatuse nelja pilti seob muusikas pingearikas sisemine areng. Siin võitlevad vaheldumisi jõuetus ja jõud, saatus trotsimine ja sellile allajäämine.

Selles võitluses viiksatab kaunis lüüriiline Olga-episood Aleksei meenutustes kodust. Vaatus lõpeb muusikaliselt toredasti arendatud kooriga, mis otseselt sümboliseeriks rahva jõudu ja murdumatust. Helilooja näitab siin ennast vene rahvalaulule omasel intonatsioonidringi suurepärase loominguilise valdajana.

Muusikaliselt tugevamaid löike ooperis on II vaatus. Aleksei dramaatiliste nägemuste vaheldumine Klavdia kantileeniga, mehine Ko-

Stseen lavastuse II vaatusest

missar ja Kukuškinist len-duri nakatav lõbusus — kõiki neid erinevaid karaktereid ja meeleolusid ühendab helilooja muusikalisse arendusse, mis pildi lõpul vallandub jõulises ja ooperi ühes mõjuvamas tõusumomendis.

Dramaturgiliselt (ja selle tõttu ka antud teostuses) väheütleavam on ooperi VI pilt. Komissari surm tundub rohkem vägisi «lavalt araviimisenä».

Valsile (mis võinuks olla veelgi prokofjevlikum) VII pildis järgneb lõpupilt, mille sissejuhatuses kõlab ooperi introduktsiooni terav, lahingu lennuohte iseloomustav teema. Pärast lüüriilist Olga—Aleksei episoodi lõpeb ooper finaalkooriga, mille muusikalisel kujundil on tunda nõukogude laulule omasel mehiseid intonatsioonideid.

Ooperi režissöör, vabariigi teeneline kunstitegelane U. Väljaots on õigesti tabanud teose lakoonilist ja selget ütlemisslaadi. Lavastuses on valitud üleliigselt niivõrd üldises kui ka detailis. See lavastaja joon leiab hea toe ka teenelise

L. Roosa kunstnikutöös, milles vähe-käudu on öeldud kõik midä on vaja.

«Jutustus tõelisest inimesest» annab häid võimalusi Aleksei osa täitjale Nõukogude Liidu rahvakunstnikule G. Otsale oma vokaalsete ja lavalistel võimete kasutamiseks. Prokofjevi ooperi retsitatiivne väljenduslaad eeldab esikujulikkude diktsiooni, mis ongi G. Otsa interpretatsiooni tugevaid külgi. Ka kantileenised episoodid, mis on seotud Aleksei armastusega Olga vastu ja ta meenutustega kodust, said G. Otsa poolt toreda laululise lähenduse. Eriti tuleb esile tõsta ta lämbeldud laulu-mängu II vaatuse palatipildis. Kahjuks annavad ooperi VI ja VII pilt juba n.-õ. eös vähe algmaterjali Aleksei kuju edasiseks (ja väga oluliseks) süvendamiseks. Seepärast ei saanud ka G. Ots sellest rohkem võtta, kui muusika ja tekst võimaldasid. Võib-olla saaks tema kangelassteo suurust veel rõhutada VII pildi kaaslastõnna reageeringu

Oma lühiosadega tulid hästi toime vabariigi rahvakunstnik V. Gurjev (vanaisi Mihhailo), U. Tauts (Varja) ja T. Tralla (Kukuškin). Ka T. Maiste Komissar oli palatipildis tubli. Näib, et U. Kreen ei ole veel kasutanud kõiki võimalusi, mida tema kuulsakirurgi roll pakub. Praegu jääb ta kaalult kuidagi kergeks.

Eestikeelse teksti hea kõlavuse eest tuleb tänada libreto tõlkijat K. Süvalleppa.

Kuuldud etendusel laulis ooperikoor hästi (koorimeistri vabariigi teeneline kunstitegelane U. Järvela ja V. Laul). Orkestrit ja kogu ansambli juhtas kindlalt ja täpselt dirigent E. Klas, kelle vööruseks muuhulgas tuleb lugeda head täsakäalu tunnõtamist lava ja orkestri vahel.

Ei ole kahtlust, et edaspidiste etenduste käigus teose ettekandeline küpsus niivõrdi vokaalselt kui ka lavaliselt süveneb ning esitõnlaste vääriline juubel-kink veelgi mõjuvamalt kuulajate-vaatajateni jõuab.

H. KÖRVITS

Maani X